ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿ

ԼՐԱԳԻՐ

ԿԱՂԱՔԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԵՒ ՐՆԴՀԱՆՐԱԿԱՆ

15 ՄԱՐՏ 1853 | ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ | ԹԻՒ 69

ԿԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ, 15 ՄԱՐՏ

Յայտնի է ամենուն որ այս տարի ձմեռուան եղանակը խիստ մեղմով անցնելուն համար գուարթ գարունը այս եղանակիս մէջ կանխաց իւր աղդեցութիւնը ընել բնութեան վրայ. ծառերը ժամանակէն կանուխ ծաղկելով զարգարուած ծիլ արձակեցին. բոյսերը յառաջադէմ զարգանալով՝ կան անտակ ցաներ որ արդէն երկու շաբաթ յառաջ հասկ տուած են: Կանխահաս պտուղներն ալ սկսան երեւալ, ինչպէս սալորը ու կիտրոնը: Թռչունները փնտրուար ամոյ մէջ թխսելով՝ ամոյս մէջ ձագ հանելու հոգանդը ունին:

Ասոր նմանը որ քիչ պատահած ունի այս տարիս ալ նախորդներուն կարգը դնելով՝ անշուշտ նշանաւոր տարի մը կը համարուի և ասոր վրայ հասարակութեան ուշադրութիւնը դրաւած ըլլալը զանազան կողմերէ գրուած նամակներէ իմանալով, պատշաճ սեպեցինք մենք ալ ակնյայտնի Օրթագիւղէն մեզի գրուած նամակէ մը հետեւեալը քաղել, ուսկից կ՚իմանանք թէ այս տարի այն կողմերն ալ ձմեռը փոչափ թեթեւ անցեր է:

" Տեղս բարձրադիտակ դիրքը համեմատ թէ անցեալ ամի վերջին և թէ նոր տարուս առաջին ամիսները այնքան յառաջ ձիւն չի տեղայ. որուն համար բոլոր բնակչաց աչքերը դէպ՚ի երկինք մնայ, վասն զի ասանկ տարի գրեթէ առանց ձեան՝ ոչ երբեք կը յիշեն կլիմային նեղքեւ գտնուած հինսնամեայ ծերերը անգամ " գրեթէ առանց ձեան " ըսի որովհետեւ այս ձմեռ հազիւ թէ թեթեւ ձիւն մը տեղալով՝ ժողովուրդ թեամբ ուրիշ տարիներուն նմանութիւն մը չ՚ունի ասոնց. վասն զի ամենանուազ եկած տարին անգամ հինգ թիզ ձիւն կ՚ուզար. եթէ միջակ՝ ուրեք՝ ապա եթէ խիստ շատ՝ տասնիրկուքէն մինչև ցտասնեհինգ թզաչափ (խառըշ) և ասանկ ժամանակները մէկէն մինչև երեք ամիս գիւղէն դուրս մարդ հետիոտ (հեյտան) չի կրնար ելլալ: Եւ շատ անգամ աղքատաց միայարկ (մէկ ղաթ) ցած տուները աչաց տեսութենէ անհետացած եղած ձիւնամթաղ կը ծածկուին. իսկ շատ բարձր տուներուն ալ մեծ դուռները նամանապէս ձիւնի տակ մնալով, հարկը պահանջած ժամանակը վերնայարկերուն պատուհաններէն փողոցը կ՚ելլին, ասիկայ ձիւդ ասանկ ըլլալուն համար այս տարի ձմեռը մեղմով անցնելով նշանաւոր տարի մը համարուած է յաչս բոլոր բնակչաց կլլմայի երկրիս:

" Ահա այս ըսածներուս մեծ ապացոյց մ՚ալ սա է որ Եդհիսար գաւառի Էնիքէ ըսուած ձորաբնակ գիւղի սալորի ծառերը ժամանակէն կանուխ ծաղկելէն՝ի զատ Յունուարի 12 ին վրանին մինչև եօթն տրամաչափ կապարեայ գնտակի մեծութիւնով պտուղ ալ տնանուեր, և գլխաւորապէս գիւղի Եւագերէց Տէր Յովհաննէս Քահանայ Վահանայեան ընծայ տարիր են, որն որ արժանաւոր վարձատրութեամբ յիւսս գարձուցեր է ընծայատարները, և այս լուրը անկեց առնելով՝ ձեզ հաղորդեցինք ":

— Էմպրեսարիէն հրատարակիչը այս օրերս իր կոստանդնուպոլիս երթալը ծանուցանելով, սոյն պատճառաւ թէ որ ապագայ թերթին հրատարակութիւնը մէկ երկու օր ուշանալու ըլլայ՝ ներում իր խնդրէ յարգոյ ընթերցողներէն:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ

Ի հանդիպի հարցուածոց՝ ընթերցողաց Երմալը Զուխաիան Ս. Ընտրածոյին վանայ ուսուցչին.

Խրախուսանայ բանս[1]:

Թայց քիչ մեծ ցաւ է սրտիս, մտածելով որ նախանձով ու անմիաբանութեամբ մը կորսընցուցած ենք հայրենական քաջութիւնը մեծութիւնը ու գիտնակա-

[1] Առաջին և երկրորդ հատուածները տես թիւ 65—68

նելիւնը , որ մինչև Ազէնք ու Հռոմ զործունեալով մեր Հայրենի գիտնականներուն խելքին ու հանճարին դէմ , զանոնք առաջնորդ գիտութենանց ու վարժապետ վարժարաններուն կը կարգէին , իբրև լուսատու արեգակներ իրենց երկրին : Իսկ մենք ի՞նչպէս չենք կրցած արդեօք անոնց գիտութենանցը մտանկից ընել . ի՞նչպէս չենք կրցած մեր առջի պայծառութիւնը պահել : Ո՛վ մեր Թագաւորական գահը հիմնակործան ըներ է . ա՜հ ... ոս կորներս վրաս կը դողան . նախանձը ու անմիաբանութիւնը , ո՛վ գոցեր է Հայրենի վարժարաններուն դռները ու տգիտութեան գուբին մէջ ձգեր է զմեզ . նախանձը ու անմիաբանութիւնը , ո՛վ Հայրենական երկրիս աքսորեր է զմեզ ու ծառայական լուծին տակը ձգեր է . նախանձը ու անմիաբանութիւնը , ո՛վ դողցեր է մեր Հայրենի մեծութիւնը ու փառքը ..... ա՜հ պատանեք լզուս , քան թէ համաձակիմ Հայրենի անարգանքները յիշել . ի՞նչպէս Հայրենասիրի մը , միաբանական հոգիով վառուած սրտի մը ցաւ չի տան , միանգամայն մոռանալով՝ թէ քանի մը թագաւորներուն , քանի մը անմիաբան նախարարներու յանած որոմը , փոխանակ մէջերնիս հանելով կրակը նետելու տեղը , անհոգութեամբ մենք ալ անոնց անմիաբան հոգւոյն հետևելով խաւարը լոյսէն աւելի սիրեր ենք , ո՛ր պիտի մեր նախահարցը քաջութեան ու գիտնական համբաւը՝ մենք մեղի ոտքի տակ տուեր ենք . ու այն ազգերը որ երբեմն մեր նախահարց միայն անունէն կը սոսկային , հիմայ ա՜հ ... լեզուս չի դառնար ըսելու , կոչ , խիրթ ու փըհէպ անունները կուտան մեզի : Ի՞նչպէս պիտի համբերենք աս անարգանացը : Ա՛հ ողջամ գթիզ Աստոյ ազգ , եղբա՛կ քեզի Ազաթի սերունդ , ասանկ վիճակի մը մէջ պիտի տեսնայիս գթիզ ո՛վ Թորգոմեան ազգ , թագաւորական ծիրանիդիդ ու գաւազանիդ տեղ քուրձ պիտի հագնէիր արդեօք . արքայական պալատներուդ մէջ նստելու տեղ , բուի նման աւերակներու մէջ պիտի բնակէիր : Ո՛վ Մուշեղի Աստոյ , հերիք չէ՞ մի բռնած սուրդ , հերիք չեղաւ մի Աշխարհան ջահը մարած գետնին տակը խաղցընդ . չի ձանձրացար մի Ներսէհ քաղաքին մէջ Վաղարշակ Ա . մը փնտռելէն . Երուսաղէմ մէջ Երուսէս Բ . մը փընտրելէն . հերիք չեղաւ մի Ներսոպի ու Սահակի մը գերեզմաններուն վրայ գլուխ ծեծելդ . չի կշտացա՞ր մի աւերակ Անիի մը մէջ Գագիկ Բ ի մը վրայ ողբալէն . ա՜հ , հերիք , հազիր քու հին փառացըդ գգեստները , վառէ քու Հայրենի ջահդ , ահա վառուեցան Աշխարհան սըրտերը Հայրենական կրակով : Աւսպա ո՛վ Աշխարհ Երամ վեր վերցուր մէյ մը գլուխդ , նայէ քու ազգդ ի՞նչ վիճակի հասեր է , տգիտութեամբ ու անմիաբանութեամբ ահա երկու բաժնուեր է իր մէջը , բայց անոր ալ շատոնց զղջացեր է , ու կը ջանայ նորէն մէկ մարմին ու մէկ հոգի ըլլալ : Թէ որ ատանկ է նէ , ինչպես որ քու առնդ արտքին թշնամիները հալածելով , աղատեցիր քու ազգդ անոնց ձեռքենէ . հիմայ ալ հալածէ տգիտութեան ուսմանց միաբանութեան հոգին մեր մէջէն : Ասոնէ քու Հայրենասիրութեան հոգիովդ մեր սիրտերն ալ , որով մէկ սիրտ մէկ հոգի ըլլալով՝ նորէն ստանանք մեր Հայրենի կորսնցուցած գանձը :

Ուստի մէյ մը մեր ազգային ուսումնասիրաց անմահ անունը յիշեցէք , ո՛վ արժանընտիր ընկերք . հապա վառուին ձեր սրտերուն մէջն ալ մեր նախահարց Հայրենասիրութեան բոցը . մոռնալիդ բիրեք՝ թէ դուքալ այնպիսի հարց զաւակներ էք , որ իրենց քաջութեամբ ու խելքովը բոլոր Եւրոպա ու Ասիա զարմացուցին . ձեր հրաբխներուն մէջ խաղցած արիւնն ալ նոյն Հայկազեան քաջներուն արիւնն է . հապա թէ որ մենք ալ արդի ենք այնպիսի հարց ենք , չանանք անոնց նմանիլ , վառենք անոնց ազգասիրական կրակովը մեր սիրտն ալ , բացուին այն Հայրենի դռցուած դարոցներուն դուռները , պահուին այն Հայրենի կարգը ու կանոնը , պահուին .... այլ բարի՜ ... ահա կը տեսնամ ամեն մէկիդնուդ դէմքը Հայրենասիրական հոգիով վառուած խրախոյս կուտայ ինձի՝ թէ ահա անձերնիս անգամ , Հայրենաց յաոաջադիմութեանը զոհելու պատրաստ ենք , ահա կը լսեմ ձեր քաջերը Հայրենասիրական քաջալերութիւնները , թէ ահա մենք պատրաստ Հայրենի վարժարաններուն , մենք պիտի առնմանցընենք մեր ազգին անունը , թէ ահա մենք պարծանք մեր նախահարցը : Ուրախացիր ուրիշն ո՛վ Աշխարհան ազգ , ուրախացիր ո՛վ անտեր Աստատան , քու նախահարց զաւակներդ նորէն պիտի գիտութեան անմահ յաղթանակը քու գռներուդ վրայ կախեն . ահա բազդը քու բարձր լեռներուդ վրայ կեցած կաւետէ , թէ ահա Հայկազեան սիրտերը վառուեցան Հայրենասիրական հոգիով , հապա .....

Եւ դուռ ո՛վ Արեւմտեան և Արեւելեան հովիւ քաջ . Աստը Անտրոպի մը պես առաջնորդէ Հայրենական զաւակներուդ , պահպանէ այս Աշխարհս մանկունքները Հայրական պաշտպանութենանդ տակը ու օրհնէ , որով կարենան պարծանք և մխիթարութիւն ըլլալ Հզդին : Աւսպա ո՛վ Աշխարհան մանկունք յոյս և ակնկալութիւն Հայրենեաց , ահա ձեզի նոր Անտրոպ մը , ահա նոր Սահակ մը , քաջալերուեցէք , նայեցէք ձեր հոգևոր հօրը՝ որ Հայրենասիրական հոգիով բորբոքած կուզէ ըսել ձեզի՝ թէ բացէք ձեր մտքին աչքերը , վառուեցէք դուք ալ Հայրենասիրական հոգիով , պարապեցէք ձեր ուսմանցը , պահեցէք ձեր վերակացուաց խրատները , ահա դուք պիտի ըլլաք Աշխատանու զարդը , դուք պիտի հաստատէք Հայրենի կարգը ու կանոնը , ձեզմով Աշխատանի քաղաքներուն պարիսպները պիտի զօրանան , ձեզմով պիտի զարդարուին Հայրենի վարժարանները , աճա Յարգոյա-

պատիւ Ընձաներն են ձեր հայրերը, ասոնք ձեր բարերարները, ասոնք ձեր պաշտպանները. ահա ասոնք ամեն մը տաճմունք ու աչխատութիւն յանձն առած են ձեր վրայ՝ ի սէր հայրենեաց։ Ահա ձեր Աստուածապաշտոր հայր սուրբն ալ, որ իրեն հայրենասիրական հոգին իր ճակտին վրայ կը փայլի. ահա ինձի հարազատ եղբայր ու ձեր Ամենայարգոյ Հայկապետութեան ուսուցիչը. և միանգամայն ես ձեր յետին դաստուն, ապգասէր հոգիով լեցուած, պատրաստ նոր մեր կարողութեանցը չափ կրճատել զձեզ յամենայնի ու դիտութեանց քաղցր ճաշակին մասնակից ընել զձեզ։

Ուստի ով Երանաշնորհ և Ամենապատիւ Արքայ Հայր, կրկին անգամ օրհնէ քու զաւակներդ. օրհնեցիր և դուք Հայկազուն մանկտին ով Աստուածապաշտոր Սուրբ Հայր. որպէս զի կարենան ձեր հայրական սուրբ օրհնութեամբը յառաջադէմ ըլլալ իրենց ուսմանցը մէջ, և Հզգին լուսաւոր ասպիր՝ որ միակ ակնկալութիւնն է Աստուածընտիր Հարց և Ամենայարգոյ Ընձաներուս։

Բասիլ Փափազեան նախկին աշակերտ
Ռաֆայէլեան Բարեճամբաս վարժարանին Վենետկոյ։

ԲՆԱՆԱԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Պատանի ըրած յաջողութիւն։

1785 ին Վիւրդէմպէրկի Տերութեան Շտուտկար քաղաքը Գերմանացի մը կը բնակէր Ռօդէր անունով, այս մարդը իր ըրած դործքերուն համար անուանի եղած էր բոլոր քաղաքին մէջ իր ակռաներուն համար. որոնք կարծես թէ երկաթէ շինուած էին. ինչու որ կը բախով ծռելու երկաթը իր առտմանցը տակը առնելուն պես մէկէն կը ծռէր. ամեն օր իրեն հասարակ սովորութեան մը պէս ընկուզները և կաղինները առտմանցը տակը առած մանրամասն կը փշրէր. որով և առած ալ հեշտ էր այս գաւառին մէջ որ թէ որ մէկը կաղին մը կամ ընկուզ մը ակռաներովը կոտրէր՝ երկրորդ Ռօդէր կը կոչէին։

Սակայ քանի որ երիտասարդութեան հասակին մէջն էր անանկ կարճէ և քաջ էր որ տեսնողը երկրորդ Սամսոն կ'ըսէին. բայց ասոր զօրութիւնը միայն ակռաներուն վրայ էր, որով և կերպ կերպ սքանչելիք կ'ընէր, օրինակի համար, իր բնիկ երկու առտմունքներէն աղօրիքի (տէյիրմէն) քար մը կախեց ու ամենակարծր կաղինները բղխկ բղխկ ըրաւ. նաև երկաթը անանկ կը խածնէր՝ որ երկաթին վրայ ակռաներուն տեղը խոր կը մնար։

Ռօդէր թշնամի մը ունենալ, որուն վրայ սաստիկ ոխ ունէր, և եթէ տեսնար զանի կ'ուզէր մէկէն բղխկ բղխկ ընել, օր մ'ալ թշնամին գինքը սպասնելու կ'ուդար գէնքերը և երկու երք հոգի հետը առած. Ռօդէր ասոնք տեսածին պէս մէկէն կրակ կտրած վրան վազելով և հետը ծեծկտելու ժամանակ. յանկարծ թշնամին ուսէն խածնելուն պէս կոտրց ոսկորները. որով թշնամին գնահներ ինկաւ իրը կիսամեռ, իսկ քովի եղած մարդիկը վախնալով՝ ձգեցին փախան։

Ընդամ մըն ալ իր բարեկամներուն հետ զբօսանք ընելու համար ծաղկավետ և խոտաբոյս տեղ մը դացին. քալելու վրայ խօսք բացուելով՝ կարդը Ռօդէրի ակռաներուն եկաւ և խօսքը անանկ եղաւ որ շղթայ մը չը կրնար կոտրել. այս խօսքը այնչափ կրկնեցին որ Ռօդէր բարկանալով պայման դրաւ որ ամենամեծ շղթայ մը մէկ անդամ խածնելուն կրնայ կոտրել, եթէ իրեն 150 փիօրին տալու ըլլան, և այնչափ հետը ինկան որ բարկութենէն առանց ատակ մը առնելու մեծ շղթայ մը մէկ անդամակդանիներուն տակը առածին պէս փրցուց։

Օր մը որսորդները լեռնէն երեւելի արջ մը բռնելով՝ շղթայակապ փողոցները կը շրջցուցանէին մարդոց հետաքրքրութեան համար. ասիկայ ուշէն հետը դօտեմարտութիւն մը ընել ու երբոր դեմը լաւ, ակռաներովը խածնել փրցունել. անանկ որ կենդանին պարտաւորեցաւ իր յօժար կամքը թողուլ։

Ուրիշ ժամանակ մ'ալ ըմբշամարտութիւն ընելու առնն իր ախոյենին աջ կողմի սրունքը խածնելուն պէս փրցուց։

Ձայս Ռօդէրի ունեցած ակռաներունքաջութիւնը մինչև իր երիտասարդութեան ժամանակը տեւեց. բայց երբոր սկսաւ վրան ծերութեան ձանձրալի տկարութիւնը տիրել այս զօրութիւնս ալ կամաց կամաց իր վրայէն երթալով՝ վերջապես հասարակ մարդու մը պէս եղաւ։

Թարգ" Գ. Գ. Պ

Հին Տաբեգրութիւն։

ՅՈՒՆԿՐ.

Փետրվարի ե. եղի խաւար փաչայն այրեցաւ ներսով դրսով մեծ և ահագին։ Փետրվար ե. հրդեհ յօրթագիւղն յիսկիլեչեն մինչև ի քեօփրիւն, յունաց եկեղեցին, հրեից սինագայն, չարշըդին այրեցաւ։ Խռովութիւն թէքիրտաղցոց ընդ արքահամ վարդապետին. և արքահամ վարդապետն ընդ պատրիարգին փետրվար

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ընդհանուր Աւետարանի

ԱՄԻՍԻ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

ՕՐԱՑՈՒՅՑ

Ամսոյս ԺԵ. Ուրբաթ. Ս. Յովհաննէս Կարպեցի եւ Ս. Ստեփանոս Ջրուանեցի։

Ամսոյս ԺԶ. Շաբաթ. Ս. Ստեփանոս Ջրուանեցի։

Ամսոյս ԺԷ. Կիրակի. Ս. Ստեփանոս Ջրուանեցի։

Ամսոյս ԺԸ. Երկուշաբթի. Ս. Ստեփանոս Ջրուանեցի։

Ամսոյս ԺԹ. Երեքշաբթի. Ս. Ստեփանոս Ջրուանեցի։

Ամսոյս Ի. Չորեքշաբթի. Ս. Ստեփանոս Ջրուանեցի։

Ամսոյս ԻԱ. Հինգշաբթի. Ս. Ստեփանոս Ջրուանեցի։

ՕՐԱՑՈՒՅՑ

Ամսոյս ԺԵ. Ուրբաթ. Ս. Յովհաննէս Կարպեցի եւ Ս. Ստեփանոս Ջրուանեցի։

Ամսոյս ԺԶ. Շաբաթ. Ս. Ստեփանոս Ջրուանեցի։

Ամսոյս ԺԷ. Կիրակի. Ս. Ստեփանոս Ջրուանեցի։

Ամսոյս ԺԸ. Երկուշաբթի. Ս. Ստեփանոս Ջրուանեցի։

Ամսոյս ԺԹ. Երեքշաբթի. Ս. Ստեփանոս Ջրուանեցի։

Ամսոյս Ի. Չորեքշաբթի. Ս. Ստեփանոս Ջրուանեցի։

Ամսոյս ԻԱ. Հինգշաբթի. Ս. Ստեփանոս Ջրուանեցի։

ՕՐԱՑՈՒՅՑ

Ամսոյս ԺԵ. Ուրբաթ. Ս. Յովհաննէս Կարպեցի եւ Ս. Ստեփանոս Ջրուանեցի։

Ամսոյս ԺԶ. Շաբաթ. Ս. Ստեփանոս Ջրուանեցի։

Ամսոյս ԺԷ. Կիրակի. Ս. Ստեփանոս Ջրուանեցի։

Ամսոյս ԺԸ. Երկուշաբթի. Ս. Ստեփանոս Ջրուանեցի։

Ամսոյս ԺԹ. Երեքշաբթի. Ս. Ստեփանոս Ջրուանեցի։

Ամսոյս Ի. Չորեքշաբթի. Ս. Ստեփանոս Ջրուանեցի։

Ամսոյս ԻԱ. Հինգշաբթի. Ս. Ստեփանոս Ջրուանեցի։